

VYTAUTAS SINICA

Vilniaus universitetas

TAUTŲ ATEITIS EUROPOS INTEGRACIJOS PERSPEKTYVOJE

The Future of Nations in the Perspective
of European Integration

SUMMARY

The aim of this article is to answer the question, whether the existence of political nations and national states is compatible with ongoing European integration. The study examines the impact of deepening integration on the political nations and national states in Europe. Leaving other criteria aside, projects of European integration are assessed on the basis of their effect on political nations and national states. European integration itself is seen in the perspective of the theoretical and historic dilemma between universalism and particularism. The modern ideologies of cosmopolitanism and nationalism are modern forms of this dilemma that has existed since the end of eighteenth century. The project of unified Europe is explained as an attempt to solve the everlasting tension between factual separation of humanity in a self-defined and limited communities and the normative ideal of the unity of mankind. After World War II this attempt took various forms. An unsuccessful Catholic attempt by Christian democratic leaders in 1950s tried to recreate Western Christendom. A Cosmopolitan one became dominant in 1970s and has itself divided into two main trends that are rivals in today's visions of European integration – „pure cosmopolitanism“ and Neo-Marxism.

SANTRAUKA

Straipsnio tikslas – atsakyti, ar politinių tautų ir nacionalinių valstybių egzistavimas suderinamas su vykstančia Europos integracija. Nagrinėjama didėjančios integracijos įtaka Europos politinėms tautoms ir nacionalinėms valstybėms, bet atsiribojama nuo kitų integracijos vertinimo kriterijų, o patys Europos integracijos projektai vertinami iš teorinės ir istorinės universalizmo-partikuliarizmo dilemos perspektyvos. Modernusis kosmopolitizmas ir nacionalizmas suprantami kaip šios dilemos forma nuo XVIII a. pabaigos. Vieningos Europos projektas aiškinamas kaip mėginimas išspręsti nuolatinę įtampą tarp faktinio žmonijos susiskirstymo į save apibrėžiančias konkrečias bendruomenes ir normatyvinio žmonijos vienybės idealo. Po Antrojo

RAKTAŽODŽIAI: Europos integracija, kosmopolitizmas, europeizacija, politinė tauta, nacionalinė valstybė.

KEY WORDS: European integration, cosmopolitanism, europeization, political nation, national state.

pasaulinio karo šis mėginimas įgavo įvairias formas. Katalikiškoji vizija buvo nesėkmingas pokario pradžios krikščionių demokratų lyderių bandymas atkurti Vakarų krikščionią. Kosmopolitinė vizija tapo dominuojančia aštuntajame dešimtmetyje ir skilo į dvi pagrindines šakas – „grynąją kosmopolitinę“ ir neomarksistinę. Jos ir šiandien konkuruoja dėl Europos integracijos krypties.

NACIONALIZMO IR KOSMOPOLITIZMO DILEMA EUROPOS VIENYBĖS PERSPEKTYVOJE

F. Nietzsche's apmąstytas moderniam nacionalizme slypintis agresijos užtaisas atsiskleidė po Pirmojo pasaulinio karo. Tiesa, po jo pasirinkta būtent nacionalizmo principais grįsta nacionalinės agresijos sulaukymo strategija – globalus tautinio idealo išpildymas, valstybių sienas visur nubrėžiant pagal tautų sienas, pažadėtas JAV prezidento W. Wilsono. Pats Antrojo pasaulinio karo faktas parodė, kad ši strategija nepasiteisino, todėl po šio karo buvo pasirinktas visiškai kitas taikos klausimo sprendimas – orientuotas ne į tautinio idealo išpildymą, o į viršnacionalinės vienybės kūrimą.

Jau pirmaisiais pokario metais tarp Vakarų Europos politikų įsivyravo integracijos idėjos, o tarp vadinamųjų Europos tėvų išsiskyrė dvi Europos integracijos vizijos, šiame straipsnyje apibrėžiamos kaip katalikiškoji ir kosmopolitinė. Abi jos laikytinos skirtingais modernios kosmopolitizmo ir nacionalizmo dilemos sprendimo būdais.

Katalikiškoji Europos integracijos vizija

Akademiniu lygiu J. Maritainas katalikiškosios Europos vienybės vizijai pamatus padėjo 1936 m.⁴⁰, o 1940 m. išplėtojo ją kaip glaustą manifestą⁴¹. Popiežius Pijus XII 1945 m. savo kalėdiniame kreipimesi viešai kalbėjo apie tai, kad visi

turi tapti Romos piliečiais, o Bažnyčia, būdama iš prigimties viršnacionalinė, vaidina svarbiausią vaidmenį Vakarų Europos suvienijime. Tvarka Europoje gali būti atkurta tik per sugrįžimą prie tikrosios krikščionybės tarp ir virš tautų. Dar po metų jis prabilo apie federacinio Šveicarijos modelio pritaikymą Europai⁴². Galiausiai (1950 m. gegužės 9 d.) į pokario Europos tarptautinių santykių darbotvarkę katalikiškąją Europos integracijos viziją savo deklaracijoje išskėlė tuometinis Prancūzijos užsienio reikalų ministras Robertas Schumanas. Visi šios Europos integracijos vizijos šalininkai buvo Leono XII inicijuoto intelektualinio neotomistinio sąjūdžio⁴³ mokiniai.

Pagrindiniai trys šios vizijos bruožai: 1) staigi ekonominė, politinė ir karinė integracija, iš karto sutartimis sudarant federacinę struktūrą; 2) krikščionybės viešojo vaidmens užtikrinimas; 3) absoliuti tautinių kultūrų autonomija kuriamame federaciniame darinyje, nesuteikiant federacijos struktūroms galių kištis į kultūros ir švietimo politiką ar apskritai formuoti valstybių gyventojų nuostatas (išskyrus siekį skatinti palankumą pačiam integracijos projektui⁴⁴).

Instituciškai tai iš esmės buvo siekis atkurti Vakarų krikščionijos politinę sistemą, sukurti Šventosios Romos imperijos kongreso (*imperial diet*) pavyzdžiu

besiremiančius viršnacionalinius organus, kuriuose neegzistuočių veto teisė ir kurie priimtų visoms šalims narėms privalomus sprendimus Federacijos kompetencijos pagrindu. Pijus XII buvo nurodęs, kad taiką tarp tautų turėtų garantuoti „jungtinis organas, kuris, remdamasis visuotiniu sutarimu, turėtų aukščiausią galią“⁴⁵, o R. Schumanas pripažino, jog siūlomai Federacijai numatė valdymo organus šiuo pavyzdžiu⁴⁶. Prie šito turėjo būti judama jungiantis regioninio bendradarbiavimo principu.

Nei popiežiai, nei krikdemai R. Schumanas, K. Adenaueris ar A. de Gasperi nesitikėjo pakeisti sekuliarių visuomenių ir paversti europiečių praktikuojančiais krikščionimis pagal viduramžių modelį. Tačiau jie savotiškai ignoravo šią tikrovę ir tikėjosi, esant visiškai kitokioms moderno sąlygoms, sėkmingai įgyvendinti viduramžišką politinės sąjungos modelį. Šventajam sostui šiame projekte buvo numatyta konkrečiai neapibrėžta, tačiau neabejotinai daug didesnė, nei tuo metu vyravusi, politinė įtaka suverenioms Europos valstybėms. R. Schumano žodžiais: „Palikti krikščionybei tik kulto apeigas ir geradarystę, vadinasi, visiškai nesuvaldyti ir smarkiai apriboti jos misiją.

Krikščionybė, priešingai, moralinę pareigą siekia apibrėžti visose gyvenimo srityse.“⁴⁷ Europos tėvų kuriama Federacija turėjo garantuoti Bažnyčiai tokią galimybę.

Viršvalstybiniai organai ir Federacija katalikiškoje vizijoje negalėjo kėsintis į tautines kultūras, suprantant jas ne tik kaip formą – tai yra papročius, kalbą, etnografinius šokius, dainas ir kitus etnokultūrinius bruožus – bet ir kaip turinį – unikalias kiekvienos tautos moralines normas bei nuostatas kultūriniais klausimais. Toks tautinio tapatumo išsaugojimas su viršnacionaliniais valdymo organais suderinamas tik tuo atveju, kai Federacijos politiniame horizonte egzistuoja itin stiprus autoritetas ir vienybės perspektyva, pranokstanti empirinius tautų skirtumus. Viduramžiais šią autoriteto vietą užėmė neginčijamas popiežius, tačiau modernioje ir pliuralistinėje XX a. Europoje negalėjo būti nieko, kas užpildytų šią tuštumą. Kartu moderne prarasta ir Vakarų krikščioniją bei jos nupolitintų tautų vienybę įgalinusi prielaida, kad žmonių bendrumas kyla iš aukštesnės neempirinės perspektyvos. Pastangos imituoti Viduramžių politinę sistemą buvo pasmerktos žlugti.

KOSMOPOLITINĖ EUROPOS INTEGRACIJOS VIZIJA

Kosmopolitinė Europos integracijos vizija remiasi Nietzsche ir žemyno tautų antagonizmą sprendžia jų sumaišymo keliu. Ši istorinę kovą laiminti vizija nebuvo vieninga, o skilo į daugelį toliau aptariamų linijų.

Pirmasis atvirai ją išskleidė vienu Europos tėvų laikomas Richardas Nikolaus

von Coudenhove-Kalergi, Paneuropos Sąjungos ikūrėjas. Jo tarpukariu pasiūlyta Europos vienybės perspektyva buvo įgyvendinama sunaikinus tapatumus sumaišant įvairių tautų žmones: „Ateities žmogus bus maišytos rasės. Šiandienos rasės ir klasės palaipsniui išnyks mažėjant laiko, vietos ir prietarų. Būsima

euronegridų rasė, išoriškai panaši į senovės egiptiečius, šiandienos tautų įvairovę pakeis individų įvairove.“⁴⁸ Būtent mintis, kad tautų įvairovę pakeis individų įvairovė, kartojanti Kanto visiškai lygių individų konkurencijos viziją, yra grynai kosmopolitinės Europos integracijos vizijos ašis. Kosmopolitizmo-nacionalizmo įtampa šioje perspektyvoje išsprendžiama žmoniją paverčiant vientisa skirtingų individų mase be kolektyvinių empirinių skirtumų, moderne laiduojančių žmogaus tapatumą.

Tačiau tokia Europos tautų sumaišymo idėja galėjo būti patraukti tik XX a. pradžioje, kai visuomenių elitas žavėjosi eugenikos ir genetiškos tobulo žmogaus kūrimo idėjomis. Po nacių ideologijos bet kokios sąmoningos pastangos formuoti – nesvarbu, gryninant ar maišant – rases, pradėtos matyti kaip moraliai nepriimtinos ir moksliskai nepagrįstos. Tačiau biologinis tautų sumaišymas nebuvo pagrindinis tautų sunaikinimo vieningoje Europoje principas. Svarbiausia nuostata yra Jeano Monnet: „Pakeitus sąmonę, taps galimi ir kiti pokyčiai.“⁴⁹ Būtent suvokimas, kad nepavykus pakeisti kūnų, galima pakeisti sąmones, padarė įmanomą kosmopolitinį Europos integracijos projektą.

Tačiau sąmonės transformacija niekada nebuvo ir iš principo negali būti viešai deklaruojamos politikos dalimi. Toks siekis neišpildo Kanto viešumo maksimumo⁵⁰, nes jokia kolektyvinio tapatumo siejama grupė nesutinka būti dekonstruota į bendrumo taškų neturinčių individų sumą. Kaip minėjo Berlinas, žmogus visada siekė kolektyvinio tapatumo. Minėtas atotrūkis tarp oficialiosios ES

institucijų pozicijos bei aukščiausių ES pareigūnų retorikos kolektyvinių tapatumų atžvilgiu yra natūralus.

J. Monnet funkcinės integracijos logika iš anksto suponavo valstybių ir tautų sunaikinimą persiliejiimo būdu, nes valstybės čia suprantamos ne kaip atskiri integracijos subjektai, o tik kaip išoriškai veikiamos nevaldomos integracijos. Tai patvirtina ir Ulrichas Beckas, kuris teigia, kad iki šiol Europa buvo kuriama „kaip grandinė ekonominės integracijos šalutinių efektų, skatinančių pokyčius, kurių niekas sąmoningai nepaskelbė politinės darbotvarkės dalimi“⁵¹. Krizės metu ES viršūnių retorika liudija, kad pati integracija sukuria naujas tolesnės integracijos reikalaujančias problemas.

Kosmopolitinės Europos integracijos vizijos srovių įvairovę liudija komunisto Altiero Spinelli įžvalgos. 1941 m. manifeste „Apie laisvą ir suvienytą Europą“ jis teigė, kad sugrįžimas prie suverenių valstybių sistemos pasibaigus karui reikštų neišvengiamą pražūtį Europai, o tautos turi būti sumaišytos ir „kaip naujų formų lydinys“ nusekti paskui internacionalistus⁵². Manifeste nekalbama apie tautų ateitį, tačiau visi komunistai to meto Europoje ją suprato tik kaip išnykimą pasauliniame internacionale. Šia prielaida vadovaujasi ir A. Spinelli savo Europos vizijoje.

Būtent šiuo tikslu kosmopolitinei Europos integracijos vizijai reikalinga ir būdinga europeizacija, esminis trūkstamas katalikiškojo integracijos projekto dėmuo, kaip minėta įvade, reiškiantis naujo žmogaus – „gerojo europiečio“ – kūrimą, kurio metu turėtų būti suvienodintos visų ES šalių gyventojų kultūrinės nuostatos

ir reikšmės, prarasti vertybiniai skirtumai bei kolektyviniai tapatumai. Kadangi europieizuojami visų ES šalių gyventojai, akivaizdu, kad kuriamo europiečio atsakaitos taškas yra ateityje, todėl nepažinus empiriškai, tačiau apmaštomas, ką ir padarė Nietzsche. Jo dar XIX a. pateikta „gerojo europiečio“ esminė savybė – susitakymas su gelminėmis europinio nihilizmo pasekmėmis – valios tiesai ir prasmės troškimo praradimu. Gerajam europiečiui būdinga laisva dvasia *par excellence*, tyrinėjanti gyvenimo galimybių įvairovę ir randanti prasmę pačiame išsilaisvinime iš bet kokios prasmės ieškojimo⁵³. Kaip kuriamas toks europietis?

Gerardas Delanty teigia, kad Europai būtina europinė tapatybė, kuri būtų pakankamai tvirta telkti savo narius, bet ir pakankamai plati, kad juos įtrauktų, o ne atstumtų⁵⁴. Pasak jo, universalistinių principą įgyvendinti, taigi ir Europos tautų vienybę užtikrinti trukdo tautiniai, rasiniai, religiniai ir galiausiai lytiniai tapatumai⁵⁵, kurie esą virtę ideologijomis ir dalija Europos šalių visuomenes. Atmetus kelią naikinti pačius tapatumą laiduojančius atributus ir SSRS nesėkmės pavyzdžiu primesti vieną standartą visai visuomenei, pasirinktas priešingas metodas – sąmoninga ir tikslinga skirtųjų ir įvairovės gamyba⁵⁶.

Bet koks tapatumą laiduojantis kolektyvinis bruožas išryškintas viešajame diskurse, pabrėžiamas grupės egzistavimas ir jos išskirtinumas, o tada įtvirtinamas teisinis šio tapatumo reikšmės nebuvimas. Taip, viena vertus, konstruojamos įvairios kultūrinės mažumos, tačiau iš tiesų vyksta visuomenės unifikavimo procesas – būsimas gerasis europietis

turi gebėti matyti ir ignoruoti tapatumus, nes šie neturi būti kolektyvinio apsibrėžimo pagrindas. Šūkis „Vienovė įvairovėje“ šio proceso kontekste įgyja naują ir netikėtą reikšmę.

Šitaip neutralizuojant kolektyvinius tapatumus neišvengiamai kartu prarandama ir galimybė vertinti bet koks šiuos tapatumus laiduojančius atributus ar elgesio normas. Nuostatos, susijusios su skirtingais tapatumais, gali būti vertinamos tik deskriptyviai, o ne normatyviai, t. y. ne kurios nors normos siektinumo visuomenėje atžvilgiu.

Šių tapatumų neutralizavimo padarinį – normatyvinių reikšmių praradimą – kaip įvykusį faktą konstatuoja Manent: „Bet koks didelis kolektyvinis skirtumas kelia pavojų žmonijos vienybei, todėl reikia, kad bet koks skirtumas būtų mažas. [...] Vienintelis tikrai blogas dalykas [tapa] galvoti ar veikti manant, kad viena gyvenimo forma blogesnė ar geresnė už kitą.“⁵⁷ Tačiau kai jokia elgesio forma, kaip sako Manent, negali būti vertinama gerumo požiūriu, jokių normų apskritai nelieta. Nė vienas istoriškai susiformavęs gyvenimo būdas ar tautos nuostatos nebegali būti vertinamos kaip turinčios savaiminę arba moralinę vertę, todėl gali būti laisvai keičiamos europeizacijos proceso metu visuomenėse įtvirtinant naujas, joms svetimas ir Europos mastu vienodas viešojo elgesio normas bei tapatumų ignoravimą, kaip svarbiausią iš jų, nes tai pačios europiečių tapatybės pamatinis principas.

Tobulos individų įvairovės principu paremtą visuomenę aprašo ir Jürgenas Habermasas, įvardydamas tokią visuomenę kaip multikultūrinę, tačiau apibrėždamas ją ne įprasta daugelio kolek-

tyvinių tapatumų sugyvenimo prasme, o kaip pačios Europos išsipareigojimą kolektyvinius tapatumus keisti tuo, ką pats vadina individualiais gyvenimo projektais⁵⁸. Kadangi bet koks partikuliarinis homogeniškumas visuomenėje nesuderinamas su kuriama Europos projektu, ji turi keisti visiškai gyvenimo būdų ir normų įvairovę. Ji pasiekama, kaip nurodo J. Habermasas, „mišrios diferenciacijos, „sušvelninančios“ gimtąsias kultūras, ir sąlygiškai homogeniškų gyvenimo formų asimiliacijos į vieną pasaulinę kultūrą būdu.“⁵⁹ Gebėjimas ieškoti ir įvertinti gyvenimo būdų įvairovę, kaip minėta, yra Nietzsche's aprašyto gerojo europiečio bruožas.

Šie visuomenių pokyčiai turėtų atspindėti naujoje politinio išsipareigojimo sampratoje. Atsiejus valstybes ir juolab visą Europą nuo jų sąlygiškai homogeniškų tautinių bendrijų (ar sukuriant Europos tautą kaip „tautų“ įprasta prasme pakaitalą), patriotizmas kaip ištikimybė ir aktyvus išsipareigojimas valstybei turi būti pakeistas ištikimybė ir išsipareigojimu konstitucinei santvarkai⁶⁰.

Toks pokytis reikėtų, kad savaip išsprendžia europinio demoso problema. Jei šiuo metu jis neegzistuoja ir yra neįmanomas esamomis sąlygomis dėl milžiniškų nacionalinių skirtumų ir ištikimybės nacionalinėms valstybėms, tai pilietinio patriotizmo įsivyravimas padėtų išspręsti abi problemas. Viena vertus, tai reikėtų, kad egzistuojanti Europos santvarka yra piliečių ištikimybės objektas, nereikalaujantis sentimentų istorijai ar kultūrai, o tik įtvirtinamai viešajai tvarkai ir žmogaus teisėms. Kita vertus, visiškos individų įvairovės sąlygomis nelikus kolektyvinių kultūros tu-

rinio (viešųjų nuostatų) skirtumų, neliktų ir kliūčių vieninteliu vienijančiu europiečius pagrindu tapti ES deklaruojamiems abstraktiems žmogaus teisių, demokratijos ir teisės viršenybės principams. Tad europeizacijos sukuriama tobulai įvairi ir įvairovę gerbianti visuomenė turėtų padėti išspręsti demokratijos deficito ir ES nelegitimumo problemas. Tačiau svarbiausia, kad tai leistų nupolitinti ir atskiesti tautiškumą, jo paties visiškai nepanaikinant.

Šioje vietoje atsiskleidžia pagrindinis skiriamasis dviejų kosmopolitinės Europos integracijos vizijos srovių, abiejų besiremiančių europeizacija kaip unikalia ištautinimo priemone, skirtumas. Pirmieji, sąlygiškai vadintini grynaisiais kosmopolitais, seka Kanto unifikuočių individų pasaulinėje pilietijoje utopija ir mano, kad tautos yra absoliuti atgyvena, nesuderinama su postmodernaus pasaulio sąlygomis ir, svarbiausia, Europos integracijos projektu, todėl turėsiančios išnykti. Tautinė tapatybė šios srovės, atstovaujamos ir aukščiausių šiandieninės ES pareigūnų J. M. Barroso ar H. van Rompuy, vizijoje turi netekti ne tik politinio turinio, bet apskritai nustoti kelti sentimentus geriesiems europiečiams. O antroji, komunistinio kosmopolitizmo srovė, kuriai priskirtinas ir J. Habermasas, remiasi marksizmo prielaidomis, kad tautiškumo visiškai sunaikinti neįmanoma, ir todėl yra linkusi išsaugoti tuščias tautinės kultūros formas, tačiau pašalinti iš jų bet kokią politinį turinį, kenksmingą kuriamiems antvalstybiniais projektams ir žmonių vienybei kaip tokiai.

Kadangi ES tikrai nėra valstybė, o nauja politinės tvarkos forma, U. Beckas ir E. Grande siūlo ją apibrėžti kaip kos-

mopolitinę imperiją⁶¹, nes tokia konceptualizacija sėkmingai apima ir leidžia suvokti valstybes pranokstantį ES valdžios pobūdį, asimetrišką jos narių vaidmenį (dėl ko ES negali būti laikoma jokios formos federacija ar valstybe apskritai), neribotos geografinės plėtros perspektyvą, kosmopolitinį suverenumą, galiausiai nevienodą narių integraciją ir turimas iš to kylančias jų teises⁶². Tačiau suvokimas, kad ES sėkmingiausiai konceptualizuojasi kaip kosmopolitinė imperija, kartu neišvengiamai palieka atvirą ir neišspręstą tokios politinės valdymo formos ir demo-

kratiškumo klausimą. Atsakymas į jį neaiškus mažiausiai todėl, kad iki šiol imperijos koncepcija buvo nesuderinama su demokratija visų subjektų atžvilgiu. Nors besiformuojanti ES yra akivaizdžiai unikali ir nauja imperijos forma, reikalaujanti atskiro būsimų bruožų apibrėžimo, vykstančios europeizacijos neišvengiamai sunaikinamos politinės tautos verčia pagrįstai klausti, ar šiame darinyje egzistuos prielaidos demokratijai. Šiuo metu atsakymo į šį klausimą nepateikia nė viena Europos politinių tautų pavertimo individų įvairove strategija.

IŠVADOS

Straipsniu siekta atsakyti, ar politinių tautų ir nacionalinių valstybių egzistavimas suderinamas su vykstančia Europos integracija, o tam būtina paaiškinti skirtingų Europos integracijos projektų poveikį Europos politinėms tautoms ir nacionalinėms valstybėms. Patys integracijos projektai suvokiami kaip visiems žmonijos istorijos laikotarpiams būdingos įtampos tarp universalizmo ir partikuliarizmo, moderne virtusios kosmopolitizmo ir nacionalizmo priešprieša, sprendimo paieškos. Pagrindžiama prielaida, kad tautos ir nacionalinės valstybės yra neišvengiamai susijusios su moderniaja atvira individo samprata, todėl naujų ateities raidos iš esmės priklauso būsimai ES politinė-administracinė struktūra ir jos valdysenos pobūdis ir forma.

Istorinė-lyginamoji universalizmo ir partikuliarizmo dilemos – empiriškai akivaizdaus žmonijos susiskaldymo ir amžino normatyvinio jos vienybės idealo – analizė atskleidžia, kad modernybės laikotarpiu joks stabilus ir savipakanka-

mas šios dilemos sprendimas niekada nebuvo rastas, o atskirų šių dilemą įkūnijančių modernųjų ideologijų, kosmopolitizmo ir nacionalizmo, įsigalėjimas neišvengiamai atskleidžia vidinę priešpriešą: žmonija visada siekia apsisibrėžti kaip konkrečios bendrijos, o šios visada siekia universalizuotis. Kadangi moderne iš žmogaus sampratos pašalinta transcendentinė dimensija, jo empiriniai bruožai lemia ir jo tapatumą, o siekis suvienyti žmoniją neišvengiamai reikalauja šiuos skirtumus pašalinti.

Europos integracijos projektai po pasaulinių karų kilo kaip siekis išspręsti kosmopolitizmo-nacionalizmo dilemą ir pasižymėjo metodų įvairove. Katalikiškasis projektas siekė iš esmės atkurti viduramžių Vakarų krikščionijos politinę sistemą, o kosmopolitiniai projektai – panaikinti tautas kaip dilemos būtiną dėmenį.

Europeizacijos procesas yra esminis skiriamasis katalikiškosios ir kosmopolitinės Europos integracijos projektų bruožas, vertinant juos poveikio politinėms

tautomis ir nacionalinėms valstybėms aspektu. Teigiama, kad europeizacija yra naujo „gerojo europiečio“ – gyvenimo būdų įvairovę vertinančio ir kolektyviniais tapatumais neapriboto individo – kūrimo procesas, kurio metu turėtų būti suvienodintos visų ES šalių gyventojų kultūrinės nuostatos ir reikšmės netekti vertybiniai skirtumai bei tapatumai.

Konstatuotina, kad katalikiškoji Europos integracijos vizija žlugo dėl neatitikimo laikmečio sąlygoms, o kosmopolitinės Europos vienybės vizijoje konkuruoja pora pagrindinių srovių. Grynoji kosmopolitinė G. Delanty atstovaujama vizija tautas laiko nesuderinamomis su Europos integracijos projektu, todėl numato visišką jų sunaikinimą, o neomarksistinė srovė laiko, kad visiškas tautų sunaikinimas neįmanomas, todėl siekia maksimaliai nupolitinti tautiškumą ir išsaugoti integracijai nepavojingas tautinės kultūros formas. Abi srovės negali pateikti siūlymo, kas bus panaikinus politines tautas. Europeizacija tautų atžvilgiu šiuo metu yra visiškai neapibrėžta samprata. Visiškai aišku tik tai, kad tvirtai atmetas katalikiškasis Europos integracijos kaip universalizmo-partikuliarizmo problemos sprendimo modelis, o tuo tarpu kosmopolitinis modelis yra neapibrėžtas ir prieštaringas, plėtojantis integracijai numatantis bent tris tautų raidos scenarijus: 1) J. Habermaso neomarksistinių konstitucinio patriotizmo modelį, numatantį griežtai nupolitintą tam tikrų kultūrinių-tautinių tapatypių išlikimą; 2) radikaliai kosmopolitinių

G. Delanty modelį, kuriame Europa turi virsti atomizuotų individų be nacionalinių sentimentų visuma; 3) trečiąjį variantą kaip teoriškai įmanomą šių dviejų modelių sintezę. Kartu aišku, kad visi šie modeliai numato politinių Europos tautų likvidavimą, todėl europeizacija iš esmės reiškia Europos tautų nupolitiniumą. Dabartinės raidos analizė leidžia kiekvienu atveju teigti, kad ES neturi modernių politinių tautų pakaitalo ir vadinamasis Europos demosas yra teoriškai neapibrėžta ir empiriškai neįgyvendinama abstrakcija.

Tai reiškia, kad neaišku, kas yra ES konstituojantis politinis subjektas, nuo kurio lemiamai priklauso būsima ES valdymo forma ir politinis režimas. Žvelgiant iš dabartinės politinės filosofijos ir demokratijos teorijos perspektyvos, tikėtina, kad nupolitinant tautas gimstanti ES transformuojasi į kol kas nežinomos formos imperinį darinį, kuris iš principo negali būti demokratinis, vertinant pagal dabartinius demokratinio valdymo kriterijus. Todėl tai gali būti arba iki šiol nežinoma demokratinio valdymo forma, arba totalitarinė kvaziimperija, kurios atsiradimo galimybė kėlė nerimą jau įžvalgesniems būsimosios Europos tėvams-kūrėjams, ir iki šiol nėra teorinio ar empirinio pagrindo laikyti juos klydus. Tokiame kontekste tautų perspektyvos besivienijančioje Europoje klausimas ir toliau gyvybiškai svarbus ne tik Lietuvos, bet ir visos Europos ateičiai ir neabejotinai bus viena aktualiausių Europos studijų temų.

Literatūra ir nuorodos

⁴⁰ Žr. Jacques Maritain, *Integral Humanism*. New York: Charles Scribners Sons, 1968.

⁴¹ Žr. Jacques Maritain, *Europe and the Federal Idea*. *Commonweal*, April 19, 1940.

- ⁴² Žr. Alan Paul Fimister, *Robert Schuman: Neo-Scholastic Humanism and the Reunification of Europe*. Brussels: Peter Lang, 2008, p. 67–70.
- ⁴³ Leo XIII, *Aeterni Patris*, Rome, 1879, 39, cituota iš: Alan Paul Fimister, *Robert Schuman*, p. 39.
- ⁴⁴ Robert Schuman, *Už Europą*. Iš prancūzų k. vertė I. Kovalčikienė. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 49.
- ⁴⁵ Vincentas Brizgys (sud.), *Paskutiniųjų popiežių enciklikų ir p. Pijaus XII kalbų rinkinys: svarbiaisiais žmonijos viešojo gyvenimo klausimais*. Tübingen: Lux, 1949, p. 574.
- ⁴⁶ Alan Paul Fimister, *Robert Schuman*, p. 187.
- ⁴⁷ Schuman, p. 64.
- ⁴⁸ Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi, *Praktischer Idealismus*. Wien/Leipzig: Paneuropa, 1925, p. 20–23.
- ⁴⁹ Monnet Jean, *Реальность и политика: мемуары*. Перевод с французского В. Божовича. Москва: Московская школа политических исследований, 2001, с. 476.
- ⁵⁰ Imanuelis Kantas, Į amžinąją taiką. *Politiniai traktatai*, p. 161.
- ⁵¹ Ulrich Beck, Edgar Grande, *Cosmopolitan Europe*. Cambridge: Polity Press, 2008, p. 36.
- ⁵² Altiero Spinelli, *The Ventotene Manifesto*, 1941. < http://www.altierospinelli.org/manifesto/en/manifesto1944en_en.html > [žiūrėta 2013 05 24]
- ⁵³ Elbe, p. 107.
- ⁵⁴ Gerard Delanty, *Models of European Identity: Reconciling Universalism and Particularism. Perspectives on European Politics and Society* 3(3), 2003, p. 345–359.
- ⁵⁵ Gerard Delanty, *Europos išradimas. Idėja, tapatumas, realybė*. Iš anglų k. vertė A. Samalavičius. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, p. 18.
- ⁵⁶ Vytautas Radžvilas, *Europos krikščioniškumo klausimu. II dalis*. Vilnius, 2012. < <http://www.lrytas.lt/sroves/religija/europos-krikscioniskumo-klausimu-ii.htm> > [žiūrėta 2012 05 20]
- ⁵⁷ Pierre Manent, *Demokratija be tautų. Apie savi-valdos pabaigą Europoje*. Iš prancūzų k. vertė J. Navakauskienė. Vilnius: Versus Aureus, 2008, p. 13.
- ⁵⁸ Jürgen Habermas, *The Postnational Constellation*. Cambridge: Polity Press, 2004, p. 76.
- ⁵⁹ Habermas, p. 72–73.
- ⁶⁰ Habermas, p. 74.
- ⁶¹ Ulrich Beck, Edgar Grande, p. 56.
- ⁶² Ten pat, p. 56–59.